

Hembygdsbladet

Årgång 22, nummer 1
April 2020

Enhörna Hembygdsförenings
informationsskrift

ENHÖRNA
HEMBYGDsfÖRENING

Enhörna Hembygdsförening skjuter fram årsmötet

På grund av rådande situation flyttar vi årsmötet till hösten. Vi återkommer med datum så snart vi vet när det är möjligt att genomföra. *Se hemsidan för aktuell information.*

ÅRSMÖTET INSTÄLLT

Enhörna Hembygdsförening hade planerat att som vanligt inbjuda till ÅRSMÖTE söndagen den 26 april kl 15.00 i Bygdegården i enlighet med gammal sedvänja: År 1937 bildades Enhörna Hembygdsförening och då beslutades att årsmötet skulle hållas i Bygdegården, sista söndagen i april klockan 15.00 och det gäller fortfarande – utom i undantagsfall!

Från Hembygdsförbundet (Riksförbundet) har vi fått följande direktiv:

Med anledning av risken för spridning av coronaviruset vill Sveriges hembygdsförbund främst hänvisa till myndigheternas rekommendationer. Men med tanke på att många av hembygdsrörelsens medlemmar är äldre och därför löper större risk för allvarliga komplikationer om de blir smittade, finns det anledning att vara extra restriktiv med alla slags möten. Många föreningar avser att hålla årsmöten de närmaste veckorna och från riksförbundet vill vi framhålla att man under rådande omständigheter har möjlighet att skjuta på dessa möten till ett senare datum, även om det innebär ett avsteg från stadgarna. Omsorgen om medlemmarna måste gå först.

Vi håller självklart med om det och har beslutat att senarelägga årsmötet. När det kommer att gå av stapeln vet vi i dagsläget inte, det beror ju på utvecklingen av pandemin. Men när det väl är dags kommer vi naturligtvis att inbjuda på sedvanligt sätt men vid senare datum!

Vi önskar er snart varmt välkomna till ett senarelagt årsmöte vid obestämt datum!

Er ordförande/ Mona Elveskog

GAMMALDAGS JUL FÖR 3:E ÅRET

För tredje året i rad samarrangerade hembygdsföreningen, bygdegårdsföreningen och Enhörna församling julaktiviteter. Hembygdsföreningen hade gammaldags jul där vi visade hur julen kunde se ut förr i tiden, vackra jul- och nyårskläder, pyssel för barnen samt både egen och andras försäljning. Bygdegården hade julmarknad med många olika försäljare och i kyrkan kunde man tillsammans sjunga julsånger man minns. Många besökare bevisade dagen, i ett försök att beräkna mängden uppskattar vi att det kom ca 750 besökare (lite mindre än förra årets rekord på 800). En fantastisk dag då man kunde promenera mellan våra olika aktiviteter!

/Mona

Klassiskt julpyssel för både barn och vuxna.

Barnen fick se hur det var i en gammal skola.

En fin och lagom promenad mellan de olika platserna.

Julfika med kaffe/te, kakor, smörgås och julgröt.

Muséet erbjuder mycket intressant.

En härlig stämning Bygdegården.

Intresserade besökare hittade fina presenter.

En mycket välbesökt julmarknad i Bygdegården.

Många fina temautställningar.

Dukat till gammaldags julbord.

Kyrkan lockade många besökare.

Överenhörna kyrka i stämningsfullt ljus.

RESTAURERINGSARBETET PÅ MUSÉET

När vi öppnar muséet för sommaren kommer hela utsidan på båda husen att vara restaurerad. Vi har, med bidrag från Länsstyrelsens kulturenhet och EU's landsbygdsprogram (samt 10 % egen fi ansiering) lagat och målat om fasad, grund, fönster, takfötter, vindskivor och takkupa samt lagat och lagt om tak, målat skorstenar mm. Det finns inte en detalj som inte är åtgärdad utvändigt på husen, t o m

järnskylden med Hembygdsmuseum är nymålad.

Vi är oerhört tacksamma som har fått denna möjlighet och vi alla har nu två vackra hus som håller i många många år till. Kom och njut av de vackra skolhusen! Glöm inte heller att titta på allas vår bygdegård som har genomgått samma process, men med även insidan restaurerad.

STIFTELSEN EMYHEMMET - MER ÄN 100 ÅR AV HJÄLPVERKSAMHET

1918 fick Sverige en ny fattigvårdslag. De gamla fattighusen skulle bort, för att ersättas av ålderdomshem med högre standard.

Lagen var en ekonomisk utmaning för en liten landsbygdskommun som Över-Enhörna. Men man löste frågan på ett unikt vis. Med hjälp av en donation från bankdirektör B.A. Åkerström kunde man inviga Emyhemmet, Sveriges modernaste ålderdomshem. Drivande kraft i tillkomsten var kantor P.G. Larsson. Syster Hedvig Svensson ledde Emyhemmet i 36 år. Stiftelsen Emyhemmet ansvarade i många år för Överenhörnas äldreomsorg, innan detta blev en kommunal angelägenhet.

Idag utövar Stiftelsen istället social hjälpverksamhet genom ekonomiskt stöd till människor i utsatta situationer. Du kan läsa mer på:

www.stiftelsenemyhemmet.se

Där finns också ansökningsblankett.

Det första Emyhemmet, idag Klosterhagen.

MOPEDVÄNNER

2020-års mopedrally går traditionsenligt av stapeln den 13 september. Rallyt samarrangeras av Enhörna Hembygdsförening, Susanne och Pelle Höglund samt Bernt Eriksson. Har du frågor om rallyt kontakta Pelle på telefon 070/525 91 23 eller Bernt Eriksson på telefon 070/566 44 32. Passa på redan nu att se över ditt fordon så att det är startklart till i september. Om du vill delta men inte har någon moped finns det säkert moppevänner som har fordon att hyra/låna ut.

Hälsar Arrangörerna

LANTHANDELN PÅ 50-TALET I ENHÖRNA

Lanthandeln hade under en lång tid stor betydelse för de boende på landsorten. I Enhörna fanns det 4 handelsbodas. Kilås Diversehandel i Överenhörna ägare Gunnar Kilås. Aska Handel Ytterenhörna ägare Per Larsson och ytterligare två butiker en i Sundsvik och en efter vägen till Sandviken. Namnen på de två sistnämnda butikerna är obekant för mig.

Aska Handel var den största butiken beträffande butiksyta. Där fanns också en bensinstation. Efter utbyggnaden av Ekebyområdet lades butiken i Aska ner och verksamheten flyttade till Ekeby och drivs nu under namnet **ICA Nära Enhörna**. Under de första åren var det Per Larssons döttrar och mågar som ansvarade för verksamheten.

God tvåå kom **Gunnar Kilås Diversehandel** som hade sin butik i det gula huset i Nöttesta by nära Emyhemmet, som då var ålderdomshem. Emyhemmet var också en betydande kund.

Här fanns också en bensinstation. Ett trevligt jobb var att blanda till oljeblandad bensin åt traktens mopedåkare och

Rolf Andersson, Lövåsen, Rolf Söderholm. Våren 1957-58.

Inga (Andersson) Viberg, Britt (Larsson) Eriksson, Ulla Kilås. Våren 1957-58.

att fylla på olja i oljetörstiga gamla bilar från 40 talet.

Öppettider:

Vardagar 9 – 18 lunchstängt 12-13, lördagar 9 - 16.

Varusortimentet var mycket omfattande. Förutom livsmedel av alla slag erbjöd butiken glas, porslin, tyger av många slag, tidningar, spik, cement och snus i kardus.

Cementsäckarna på den tiden vägde 50 kg. Det fanns en kund, som lätt klarade av att lasta två säckar åtgången på sin lastbil, en säck under vardera armen.

Skridskor, vintertid, var en stor artikel eftersom det fanns en skridskobana i anslutning till butiken. Ansvarig för is och belysning var Anna-Lisa Jonsson i Vårgård.

Eftersom butiksytan inte var så stor fick många av produkterna lagras en trappa ner i källaren och i ett magasin på gården. I källaren fanns läsk och pilsner samt stora tunnor med Islandssill och steksill. Att fiska i silltunnorna var en uppgift om personalen inte gillade.

Självtjäningen var inte uppfunnen. Alla kunder expedierades i tur och ordning.

Produkterna levererades från Hakonbolaget i Södertälje, numera ICA och Möller och Kompani, Stockholm.

Utöver de stora leverantörerna fanns det ett antal mindre som bidrog med exempelvis bageriprodukter.

Järna Bagaren levererade en stor vetekrans som var något extra, som kunderna fick beställa och avhämta fredag eftermiddag eller under lördagen. Kostnadsfri utkörning av varorna till kunderna var en viktig service.

Eftersom tillgång på bil inte var så vanligt ringde kunderna in sina beställningar för leverans under tisdagen och senare delen av veckan. Att packa kundorder under dagtid var inte att tänka på.

Efter att butiken stängt klockan 18.00 på torsdagarna började framplockning och packning av kundorder. Eftersom det fanns många order var det inte ovanligt att det blev midnatt innan arbetet var klart.

Utkörning av orderna gjordes tidigt på tisdag, fredag och lördag förmiddag.

Personalen bestod av ägaren med fru. Två fast anställda så kallade "bodknoddar" och även kallade "sillstrypare". Torsdag, fredag och lördag var tre extra damer inkallade. I köket fanns ytterligare en dam som såg till att mat och kaffe serverades i rikliga mängder.

Under sommaren kom sommargästerna från Stockholm och hade stora förväntningar på sortimentet och på service. Sommargästerna med köpkraft var viktiga för butiken och måste därför behandlas varsamt.

Personalen fick ibland rycka ut och laga punkteringar på cyklar eller byta lampvekar på gamla oljelampor. En riktig "bodknodd" ansågs kunna fixa det mesta och lanthandeln var en centralpunkt under den tiden, som var viktig för bygdens fortlevnad.

Att det fanns fyra handlare inom ett begränsat geografiskt område tycker man skulle påverka konkurrenssituationen. Det inträffade aldrig några sådana diskussioner. Butikerna hjälpte varandra ibland när det fattades varor.

För att påpeka sammanhållningen hade handlarna ett gemensamt fotbollslag i Korpserien. Per Larsson var en fruktad målvakt i handlarnas lag. Övriga lag i serien var bönderna, trädgårdsmästarna, elektrikerna och lag från Södertälje. Matcherna spelades på Enhörna IF:s plan.

/Bosse Lindström

ASKA HANDEL – en kort historik.

Förmodligen byggdes huset, där Aska handel låg, av bröderna Stenström mellan 1885 och 1889. Det har bedrivits lanthandel allt sedan starten och själva huset har haft flera ägare, den första var August Strand och den andra var Harry Fick. Per Larsson tog över affärsrörelsen 1949 och drev den till 1980. Fram till 1957 hade han traditionell lanthandel och klarade

Aska Handel

Handlaren Per Larsson i sin butik.

affärerna med en anställd och en springpojke. Lanthandeln kännetecknades av ett brett sortiment, ett litet varuhus i miniatyr där det mesta gick att köpa.

Bensin, fotogen, lakansväv, sybehör, hästskor, färg, torvmull och trädgårdsgödsel ingick i utbudet plus mycket mer – förutom livsmedel förstås. Allt såldes över disk och

betjäningen var givetvis manuell.

-47 öre för ett kilo bitsocker och 44 öre för ett kilo strösocker, det var priserna 1949!

Efter åtta år, 1957, var Per Larsson en av de första i Sörmland att göra om sin lanthandel till ett snabbköp efter senaste modell. Snabbköpsidén lanserades efter kriget och kom som allt annat från USA. Det kom flera handlare hit till Enhörna från Sörmland för att studera verksamheten. Omställningen till snabbköp gjorde att lösviktssvarorna och en del av den manuella betjäningen försvann. Något som sågs med misstänksamhet av vissa av stamkunderna.

”Ska man köpa det här? Det har ju alla andra varit och klämt på.” sa enhörnaborna misstroget i början. Aska affärsägare Per Larsson hade när han startade fyra konkurrenter i sin närmaste omgivning, men 1977 var han ensam i bygden med sin affär. Den fasta befolkningen utgjorde den starka klippan i kundkretsen, även om fritidsfolket betydde mycket för affären ekonomiskt.

År 1980 byggdes Ekebylivs, Aska snabbköp lades ned och ”affärscentrumet” i Enhörna flyttades några kilometer österut. Några år senare sålde Per Larsson sin butik och fram till rivningen har här huserat en lågprisaffär, Klippet. Nu 2020 finns på denna tomt ett antal radhus.

/Anne-Marie

ÄR DU INTRESSERAD AV ENHÖRNAS SOLDATTORP

Vi inbjuder till en kväll då vi samtalar om soldattorpen och vilka som bodde där.

Enhörnas soldater/knektar var knutna till Gripsholms kompani i Södermanlands regemente.

- Vad har regementet för historia i 16-17-18-talens krig och kampanjer?
- Vad vet du om våra soldattorp?
- Vi träffas för att tillsammans få en bild av soldaternas liv och leverne här i Enhörna.
- Väl mött i Museets fotosal den 26 maj kl 18.00.

Kartgruppen gm Staffan Holmberg

*Soldat Sandberg
med hustru och
fosterbarnen Anton och Fanny år 1893.
De bodde i Nöttestas soldattorp, bilden till vänster.*

Gransta soldattorp

En knapp kilometer västerut från Över-Enhörna kyrka ligger Gransta gamla soldattorp som tillhörde Södermanlands regemente och var bostad för en indelt soldat. Torpet ligger väl placerat på en kulle i österläge skyddat av skogen i norr. Byggnaden är en enkelstuga av klassisk typ, grundmodellen för ett soldattorp. Huset kan vara uppfört i slutet av 1700-talet. Detaljer som den låga takhöjden, de ålderdomliga fönstren och den bastanta plankdörren ger belägg för en sådan datering.

*Fakta och bild hämtad ur boken Kulturmiljöer i Södertälje.
Författare: Göran Gelotte.*

HAR DU FÖREMÅL ATT LÅNA UT ELLER BERÄTTELSE SOM DU VILL DELA MED DIG AV TILL UTSTÄLLNINGEN OM HANDELSBODARNA I ENHÖRNA?

Till sommarens utställning om handelsbodas i Enhörna söker vi Er som vill låna ut föremål, fotografier eller har berättelser/anekdoter som Ni vill dela med Er av.

Matbussen, fiskbilen och bryggarbilen åkte runt och sålde till hushåll i Enhörna, finns det minnen därifrån eller från handelsbodas...

...så hör av Er till:

Kicki Lindqvist

Mobil: 070/990 40 83

eller via mejl: kickilindqvist1947@gmail.com

HULDA WESTINS BREVSAMLING

Hembygdsföreningens skrift "Hulda Westins brevsamling" handlar om en flickas uppväxt på 1800-talet. Hulda föddes 1843 och tillbringade sina barndomsår på Lövsta i Enhörna. Familjen Westin tillhörde det högre skiktet i samhället och från breven kan man följa Hulda från det hon börjar skolan till då hon är 32 år.

När Hulda är 7 år och ska börja skolan blir hon skickad till Lidmans flickpension i Södertälje. Vad var då denna flickpension som familjen skickade sin sju-åriga dotter till?

Två fröknar, Sophie Gyllenberg och Jenny Benzelstierna, startade en privatskola för flickor i slutet av 1830-talet. Skolan upphörde 1843 då Jenny gifte sig med apoteksägaren Carl-Petter Lidman. På grund av ekonomiska orsaker var herr Lidman tvingad att gå ifrån sitt apotek. För att få in medel till familjen började fru Lidman förvärvsarbeta bland annat med att tillverka konfekt, men resultatet blev inte det förväntade. Efter en tid växte tanken att starta en helpension för flickor i Södertälje och 1848 grundade Jenny och hennes man Lidmans flickpension.

Pensionen erhöll stort anseende och tog emot elever från hela Sverige. Avgiften var 400 riksdaler per år för helinackordering samt undervisning. Dessutom tillkom extra ersättning för tvätt, pianostämning och dylikt. Föreståndarinnan förväntade sig även dyrbara julgåvor som smycken, bordssilver och sidentyg.

Undervisningen bedrevs med nit, ordning och tukt. Flickorna bestraffades för tröghet i studier och dåligt uppförande. Den som inte kunde sin läxa fick ett par åsneöron på sitt huvud och fick stå i skamvrån med en höttapp framför sig. För olydnad

och andra svårare förseelser var det vanliga straffet risbastu.

Jenny Lidman och hennes man fick inga egna barn, men de adopterade en dotter. Flickan som hette Alice var barn till Jennys brorson och har berättat i sina memoarer om sin uppväxt och om de olika bestraffningarna. Risbastu hörde till vanligheterna och en gång blev hon inlåst i ett vindsrum i tre veckor med endast mjölk och bröd till mat, en psalmbok att läsa och en madrass och filt som säng. Brottet? Alice hade varit olydig och visat högmod när hon utan lov tog på sig ett par nya handskar för en promenad. Alice visste vem som var hennes biologiska mor, men blev tvingad att heligt lova att aldrig kontakta henne. Först när mamma Lidman gått bort för Alice och besökte sin mor.

I skriften Hulda Westins brevsamling framgår i breven som mamman skickar till Hulda att hon är olydig, skrytsam, högfärdig och talar osanning. Vilka bestraffningar som utmättes av fru Lidman framgår inte i breven det kan vi bara misstänka. Bestraffningar utmättes även av Huldans mor, till exempel när Hulda 7 år biter på naglarna, blir straffet att inte få åka hem över pingsthelgen. I nästa brev beklagar sig mamman att det var så jobbigt att behöva förklara för gäster varför inte Hulda var hemma. Det var kanske inte lättare för en 7-åring att sitta och längta hem?

Hulda Westins brevsamling är mycket intressant när man jämför med dagens sätt att uppfostra barn. Inget barn mår bra av aga och hot eller att bli nedtryckt och kuvad. Det känns skönt att vi nu i Sverige kommit långt när det gäller våra barns välmående.

Lidmanska Flickpensionen vid Stora Torget i Södertälje.

KYRKVANDRING I ENHÖRNAS KULTURBYGD

Söndagen den 17 maj är det återigen dags för den traditionella kyrkvandringen i Enhörna, en gammal tradition som tas tillvara för att förena hembygdens historia med kyrkohistorien. Årets vandring startar och slutar vid Överenhörna kyrka. Kl 09.30 serveras kaffe i kyrkan.

Kl 10.00 startar vandringen som beräknas ta ca 3 - 4 tim. Promenaden går, på promenadvänliga vägar, förbi Skälsta, Gransta, Björkboda, Kälve, Duvlöt, Hagalund, Petersberg Stenby och fram till Nöttesta, förbi Norr Gård och tillbaka till kyrkan. Fred Wennerholm kommer att berätta lite om Kälve. Fikapaus och kort andakt vid Stenvallen (döpt efter all sten som fanns på åkern när man iordningställde den). För frågor, kontakta: Olle Karlsson 070/844 15 76 Hembygdsföreningen Ann-Charlotte Sevé 070/941 59 04 Frikyrkoförsamlingen eller Kikki Svec 08/550 913 23 Församlingen. Välkomna till ett samarrangemang mellan Enhörna församling, Enhörna Frikyrkoförsamling och Enhörna Hembygdsförening.

PS. Glöm inte att ta med egen "fikakorg" och klädsel utifrån väder.

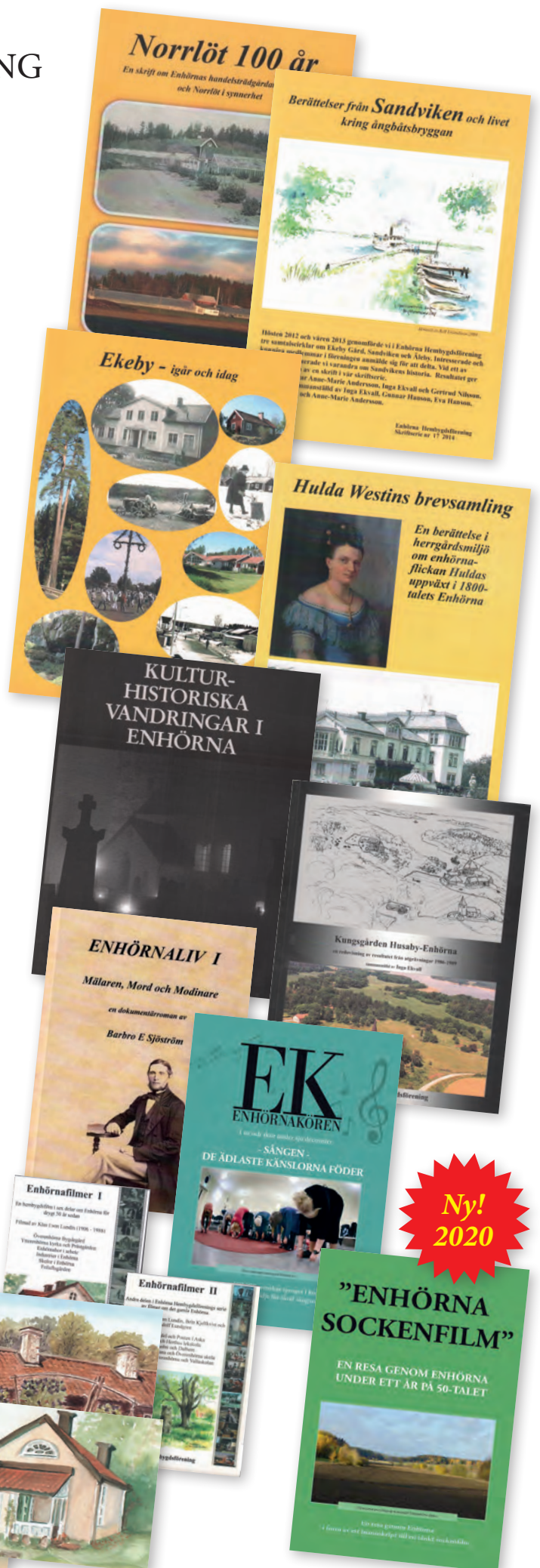
SKRIFTER UTGIVNA AV ENHÖRNA HEMBYGDSFÖRENING

Dessa skrifter har vi producerat genom åren för att beskriva och sprida kunskap om vår kära Enhörna hembygd.

De är till försäljning vid hembygdsmuséet och vid våra olika evenemang och aktiviteter. *För priser se hemsidan.*

1. Enhörna för 200 år sedan 1980
2. Studier av Enhörna på 1200-talet 1985
3. Medeltida mat 1985
4. Hustru Karin i Gransta, "Enhörnahäxan 1714" 1986
5. Så byggdes kyrkan i Tuna - Enhörna 1990
6. Kungsgården Husaby - Enhörna 1992
7. Kryddor och läkeörter 1992
8. Enhörnasocknarnas telefonhistoria 1892 - 1992 1992
9. Tunahällarna med 3000 år gamla ristningar - Enhörnas märkligaste fornminne - 1993
10. Hilma Bernardina och Signhild Ebba Christina - Två kvinnoöden - 1993
11. Vardagsliv i skuggan av ett krig 1994
12. Fattig - Sverige förr och nu -1906 - 1996 1996
13. Slakt från medeltid till 1900-tal med - Enhörna slakthistoria - 1997
14. Jakten till Nytt och Nöje - om jägaren, - djuren och naturen - 1997
15. Bland skrönor, hemligheter och lönnfack - ett osannolikt familjeöde - 1999
16. Fjärdingsmannen - landsbygdens polis 2003
17. Berättelser från Sandviken och livet kring ångbåtsbryggan 2014
18. Ekeby - igår och idag 2015
19. Norrlöt 100 år - En skrift om Enhörnas handelsträdgårdar i allmänhet och Norrlöt i synnerhet 2015
20. Huldass Westins brevsamling 2017
21. Enhörnakören 2018
22. Enhörna Sockenfilm 2020

Samt även vykort och filmer...

SOMMARENS INTRESSANTA SPECIALUTSTÄLLNINGAR

Handelsbodarna (ny för i år), sjöfarten i Enhörna och en ännu större kartutställning.

Vi minns de gamla produkterna och det breda utbudet i handelsbodarna. Vi får en överblick av den så betydelsefulla sjöfarten på Mälaren. Kartor som berättar om hur Enhörna förändrats.

KOM GÄRNA OCH BESÖK/DELTA VID VÅRA KOMMANDE AKTIVITETER I VÅR OCH FÖRSOMMAR

- Kyrkvandring 17 maj kl 09.30
- Nationaldagsfi ande 6 juni
- Hembygdsmuseet är öppet varje söndag 7/6 - 27/9 kl 13.00 – 16.00
- Stadsvandring 9 juni kl 18.00

I nästa Hembygdsblad kommer kalendarier för sommaren med alla våra och andras aktiviteter i Enhörna under juni till september.

Sommarens specialutställningar är:

- Handelsbodarna (ny för i år),
- Sjöfarten i Enhörna
- Kartutställning

Beroende på läget i samhället utifrån rådande pandemi kan vissa aktiviteter utgå, kontrollera om de blir av på vår hemsida:

www.hembygd.se/enhorna-hembygdsforening

MEDLEMSAVGIFTEN FÖR 2020

- **snälla betala in snarast!** Medlemsavgiften går bl a till kostnader för drift och underhåll av Hembygdsmuseet, kostnader för framtagning och distribution av hembygdsbladet, skrifter mm. Vår ambition är att Enhörna, med sin speciella natur och historia, ska fortsätta vara kommunens "smultronställe".

Som medlem hjälper du oss med det.

Årsavgiften är 150:-/200:- (enskild/familj).

Vid swishbetalning var god ange vad betalningen avser.

Vi har fått betalningar som vi trots varit medlemsavgift då det varit betalning för ngt annat.

Tack önskar kassören.

ENHÖRNA HEMBYGDSFÖRENINGENS STYRELSE

Mona Elveskog, ordf.	070/214 55 01 (elveskog@telia.com)
Britt-Mari Gylefors, sekr	070/535 84 56 (b.gylefors@telia.com)
Anders Östensson, kassör	070/687 15 81 (andersostensson@hotmail.com)
Anne-Marie Andersson	070/672 42 46 (anne-marie.majhem@telia.com)
Kicki Lindqvist	070/990 40 83 (kickilindqvist1947@gmail.com)
Bengt Johansson	072/877 24 34 (iobjohansson@c-sam.nu)
Juha Nyberg	070/325 99 03 (juha.nyberg@linearis.se)
Silvana Lindgren	076/724 41 58 (silvana.lindgren@gmail.com)

Stöd oss också genom att köpa våra skrifter, filmer och vy-/presentkort att ge bort som julgåvor eller presenter. De kan köpas på museet, på Norrlöts Handelsträdgård eller på Destination Södertälje (turistbyrå).

E · N · H · Ö · R · N · A

HEMBYGDSFÖRENING

Box 39, 151 28 Enhörna

Medlemsavgiften är 150/200:-/år (enskild/familj).

Plusgiro 23 89 45-0 | Swish 1234006839

Hembygdsmuseet håller öppet söndagar under juni - september 13.00 - 16.00.

Tag kontakt med någon i styrelsen om du vill besöka museet vid annan tidpunkt.

Besök föreningens hemsida:

www.hembygd.se/enhorna-hembygdsforening

